

AVIFAUNA van de REKKEN en de LANGE REKKEN

AVIFAUNA van de REKKEN en LANGE REKKEN

Auteur: Guido Stoker
KNNV-afd.Tilburg

Colofon

Dit rapport is een uitgave van de KNNV- afd.Tilburg (oplage 10 exx.).

De KNNV (Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging) heeft als doelstelling natuurstudie, natuurbeleving en natuurbescherming in de breedste zin van het woord. De Vereniging kent een aantal Werkgroepen, die elk op een specifiek studiegebied actief zijn. Daarnaast zijn er plaatselijke afdelingen waarbinnen eveneens werkgroepen actief kunnen zijn.

KNNV-afdeling Tilburg: secretariaat. mevr. M.C. van der Wiel (secretariaat@tilburg.knnv.nl)
Werkgroep Dongevallei: coördinator dhr. G.A.C.R. Stoker (gstooker@live.nl / 06-12215643)

Overname van informatie uit dit rapport, de foto's uitdrukkelijk uitgesloten, is toegestaan mits bronvermelding wordt gedaan. Dit rapport gelieve te citeren als:

© *Avifauna van de Rekken en de Lange Rekken*. GACR. Stoker, 2017 (KNNV, afd.Tilburg)

Tilburg, maart. 2017

Kaft: schraallandje in de Rekken (foto: Guido Stoker)

Inhoud

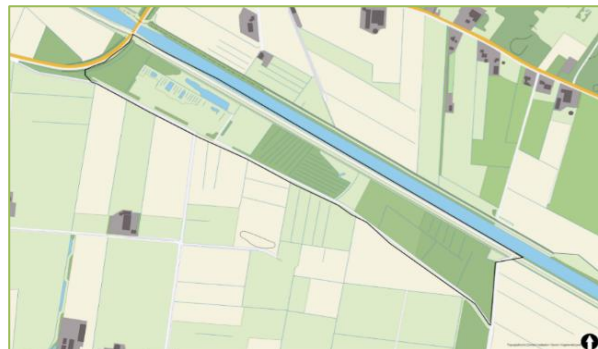
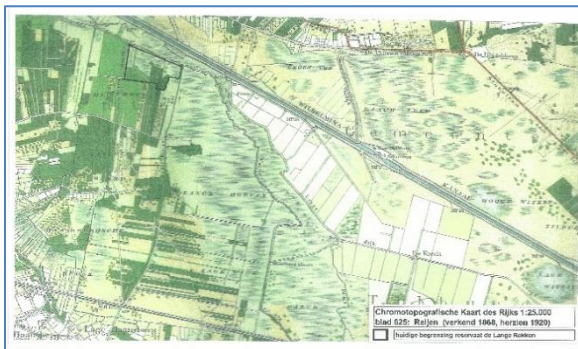
1. Inleiding	blz. 5
2. Gebiedsveranderingen	blz. 5
3. Doel van deze notitie	blz. 6
4. Historische avifauna-gegevens	blz. 6
5. Actuele broedvogelbevolking van de Rekken	blz. 7
6. Actuele waarde van de Lange Rekken voor broedvogels	blz. 10
7. Actuele waarde voor watervogels en wintergasten	blz. 11
8. Literatuur en bronnen	blz. 13

1. Inleiding

Ten westen van Tilburg (zuidelijk van het Wilhelminakanaal) lagen vroeger tot aan de bebouwde kommen van Rijen en Dongen de (doorstroom-)moerassen van de Donge (Dalemse moerassen, Lange Hoeven). In de periode 1850-1950 is dit gebied stukje bij beetje voor de landbouw ontgonnen. Maar het gebied was zo nat, dat het vrijwel onbebouwd bleef en alleen weide- en hooilandgebruik mogelijk was. Het zal niet verbazen dat dit open en natte gebied vroeger een eldorado voor de avifauna is geweest. Het gebied van de Lange Rekken en Lange Hoeven in het Rijensbroek stond bekend als een soortenrijk weidevogelgebied en tevens aantrekkelijke pleisterplaats voor ganzen en zwanen in het winterhalfjaar. Het gebied genoot met name bekendheid vanwege de jaarlijks terugkerende Taiga-rietganzen, een vrij zeldzame ondersoort van de Rietgans, die bij het foerageren vooral de binnenlands gelegen, open graslandgebieden preferereert. Een situatie die tegenwoordig helaas niet meer aanwezig is. Met het oog op de voorgenomen herinrichting van het gebied van de Lange Rekken door de gem. Tilburg, gericht op het verhogen van de avifauna-waarden, heb ik geprobeerd deze vogelwaarden in historische perspectief te plaatsen.

2. Gebiedsveranderingen

Eind 70-er jaren van de vorige eeuw werd de grootschalige ruilverkaveling Gilze-Bavel-Rijensbroek afgerond. In dit landinrichtingsproject 'oude stijl' werd het gehele gebied op de schop genomen, herverkaveld en de waterhuishouding naar de toenmalige landbouwkundige gebruikswensen ingericht. Er werden boerderijen gesticht en middels doorgaande wegen ontsloten. Het gebied werd veel droger en de natte wei- en hooilanden werden geleidelijk vervangen door intensief beoerde graslanden en (maïs-)akkers. Het oorspronkelijke open gebied veranderde sterk van karakter door de aanplant van laanbeplanting langs de aangelegde wegen. De vanwege opkwellend (grond-)water natste terreindelen langs het Wilhelminakanaal (in het oorspronkelijke beekdal van de vergraven Dongebeek), werden in het zgn. Landschapsplan van de ruilverkaveling, ondanks de beschikbaarheid van flora en vogelgegevens, toch niet als een bijzonder natuurgebied benoemd. Vanwege hun ongeschiktheid voor het moderne agrarisch grondgebruik werden deze gronden vanaf 1984 beplant met loofbos (thans Staatsbosbeheer-reservaat de Rekken). De vroeger overal aanwezige ruige perceelsranden en bramenwalleltjes verdwenen in het herverkavelingsgeweld en werden gecompenseerd door enkele smalle ruilverkavelingsbosjes (ook SBB). Door de sterke intensivering van het grondgebruik agv. de moderne landbouw zijn de akkers en graslanden in het Rijensbroek

tegenwoordig nauwelijks nog interessant voor vogels. Aan het einde van de vorige eeuw wilde de gemeente Tilburg in westelijke richting uitbreiden en met de stadsuitbreiding de 'sprong' over de Donge maken. De Vinx-wijk Reeshof ontstond. Het bebouwen van de gronden westelijk van de Donge werd na een langdurige patstelling tussen gemeente en provincie uiteindelijk beslecht met een convenant, waarin de gemeente zich verplichtte om langs de Donge een brede ecologische verbindingzone te realiseren. Dat is rond de eeuwwisseling gebeurd.

Op de linker foto links de Rekken, rechts de Lange Rekken, er tussenin de rechtgetrokken Dongeloop. Rechter foto: winterbeeld Rekken

3. Doel van deze notitie

Dit rapport is vervaardigd met het oog op allerlei toekomstige ontwikkelingen rondom genoemde natuurgebieden. De gemeente Tilburg heeft in het kader van natuurcompensatie voor de aanleg van de noordwestelijke rondweg ca.20ha aangekocht in het poldergebied van de Lange Rekken. Deze zullen binnenkort ingericht gaan worden als vogelreservaat. Waterstandsverhoging en herprofilering van de sloten staan daarbij centraal. Ook het grondgebruik van de percelen zal wijzigen, met name minder intensief zijn en afgestemd worden op de biotoopeisen van akker- en weidevogels. Als bezwaar hierbij is door de aanpalende agrariërs de mogelijke wateroverlast aangegeven. Een ander knelpunt werd gevormd door de beoogde aanleg van een 380kV-leiding dwars door het open polderlandschap ter plekke. De tracékeuze heeft inmiddels plaatsgevonden en spaart het gebied. Voorts heeft het waterschap Brabantse Delta in haar waterhuishoudingplan 2016-2021 doelen geformuleerd tav. de ecologische verbindingfunctie van de huidige Dongeloop. Beide stuwen in deze waterloop moeten voor 2021 vispasseerbaar zijn gemaakt en de ecologische waterkwaliteit moet voldoen aan de KRW-normen. Er gaan gedachten waarin deze kwaliteitsimpuls wordt gerealiseerd dmv. bypasses die door het natuurreservaat de Rekken zijn geprojecteerd. Vistrappen en/of de zgn. 'langeweg'-methode door het vochtige bosgebied zijn daarbij reële opties en kunnen de natuurwaarde van het gebied als geheel aanzienlijk verhogen. Bovenstreams van het gebied vinden ook ingrijpende landschappelijke ontwikkelingen en waterhuishoudkundige ingrepen plaats (stads- en natuurontwikkeling Reeshofweide), die ecologisch nauw samenhangen met de kansen en potenties van het gebied van de Rekken en de Lange Rekken.

4. Historische avifauna-gegevens

In de 2^e helft van de vorige eeuw kwam de avifauna-monitoring langzaam op gang. Echter nog niet zo systematisch en goed georganiseerd als tegenwoordig. Er was meer sprake van het maken van 'vogellijstjes' aan het einde van een veldexcursie of incidentele inventarisaties door zgn. 'vogelaars', die voor hun hobby de natuur afstruinden (zie literatuurlijst). Met name de uitvoering van eerdergenoemde ruilverkaveling vormde eind 70-er jaren de aanleiding voor extra aandacht voor de vogels van het gebied. In een beschrijving van het gebied uit 1975 wordt nog gemeld dat... *'de gronden grotendeels uit wei- en hooilanden bestaan, ten dele voorzien van greppels. De meeste weilanden worden beweid met jongvee en waren daarom afgezet met 'pindraad'. Twee weidepercelen stonden vol biezen...'* Op verschillende terreindelen, met name langs de Donge, stond regelmatig water op het maaiveld. Langs de oorspronkelijke Donge lag een kade die echter bij hoge waterstanden overstroomde. De polderwindmolentjes hadden onvoldoende capaciteit om het gebied voldoende droog te malen. Langs enkele onverharde weggetjes stonden rijen wilgen, elzen en eiken. Uit mondelinge overlevering werd gemeld dat er veel ruige walleitjes in het gebied aanwezig waren. Ook toen al werden de grote eiken op de lage donk genoemd (ca.20 stuks). Tijdens een veldexcursie (7 juli 1975) werden 29 vogelsoorten waargenomen, waaronder 3 koppels Patrijzen, 4 territoria van Scholekster en 8 paar Grutto's en werden 2 baltsende Watersnippen, 6 zingende Veldleeuweriken, 6 alarmerende Graspiepers, 6 paartjes Rietgors, Ringmussen en Grasmussen gezien. In 1979 werd het eerste broedgeval van de Roodborsttapuit vastgesteld. Als (vermoedelijke) doortrekkers werden Kievit (ca.160 exx.), Wulp, Regenwulp, Witgatje en Bosruiter genoteerd. In 1980 vermeldt Peeters in een uitgebreide rapportage dat Wulp, Scholekster, Kievit en Watersnip toen als vaste broedvogels van het gebied werden beschouwd. Ook de Grutto was met enkele broedparen (5 bp. in 1976, 2 bp. in 1984) nog als broedvogel in het gebied aanwezig. Tijdens de trekperiode werden deze soorten ook met tientallen tot soms honderden exemplaren waargenomen. Andere steltlopers die tijdens de trek werden waargenomen: Witgatje Groenpootruiter, Poelsnip en Oeverloper. Echter, in 1980 werd al een afname van Veldleeuwerik, Graspieper en Witte kwikstaart geconstateerd: van elke soort werden nog maar 1-2 broedpaartjes aangetroffen. Paapje en Tapuit werden ook waargenomen, maar worden in de rapportage al zeldzame verschijningen genoemd. Er werden vrijwel geen roofvogels waargenomen, zelfs de Buizerd werd maar sporadisch gezien. De Blauwe kiekendief was wél een onregelmatige wintergast. Ransuil, Steenuil en Velduil werden incidenteel waargenomen, maar broedden zeker niet in het gebied. Een andere éénmalige waarneming was een koppeltje IJsvogels. Van de moerasvogels is bekend dat er in de voorafgaande jaren soms Roerdomp, Porseleinhoen en Waterral werden gesignaleerd. Snor, Sprinkhaanzanger en Kleine karekiet zijn dan slechts incidentele broedvogels, de Blauwborst wordt (vanzelfsprekend) nog niet genoemd. In totaal komt Peeters tot een broedvogelbevolking van 26 soorten. In 1984 werd ihkv. de ruilverkaveling door Staatsbosbeheer ca.16ha aangeplant met wilg, els, eik en es. De weidevogels waren inmiddels door de landschappelijke veranderingen goeddeels verdwenen, maar moeras- en ruigtevogels kwamen nog een aantal jaren in ruime mate voor. Ook in de trektijd werden nog veel soorten gespot. In de rapportage uit 1984 blijkt dat er op 31 juli twee exemplaren van de Goudplevier werden gezien, alsook Watersnip, Patrijs, Roodborsttapuit, Tapuit, Veldleeuwerik, Graspieper, Gele kwikstaart en 50exx. Kneu. Op 27 augustus werden maar liefst 15 doortrekkende Watersnippen in het uitgespaarde hooilandje waargenomen. In dat jaar werden daarnaast nog regelmatig Groenpootruiter, Regenwulp, Wulp (ca.50exx.) gezien en incidenteel Velduil (in mei!), Ransuil en Boomvalk waargenomen.

Alhoewel het gebied van de (Lange) Rekken nooit op een 'lijst van belangrijke wetlands' voorkwam (Lebret, T. et al, 1980: Wilde ganzen van Nederland, Thieme), stond het Rijensbroek toch bekend als pleisterplaats voor ganzen, in het bijzonder de Rietgans. De meest gebruikte ganzenpleisterplaats lag in de jaren voor de ruilverkaveling juist ten zuiden van de Dongeloop (het gebied van het nu beoogde vogelreservaat). Aan de ganzen besteed Peeters in zijn rapportage uit 1984 extra aandacht: hij noemt Kolgans, Brandgans en de Rietgans. Kol- en Brandgans werden echter zelden waargenomen. Alleen in de strenge winter van 1979 werden tussen de Rietgans ca.200 exx. Kollen waargenomen, evenals één Brandgans. Van Canadese ganzen en Nijlgans was toen nog helemaal geen sprake in Nederland.

Het ging dus met name om de Taigarietgans, een ondersoort van de rietgans die zich vooral op binnenlands gelegen, vochtige graslandcomplexen thuis voelde. De Lange Rekken werden door deze rietganzen niet alleen als foerageerterrein gebruikt, maar het vormde ook een belangrijke overnachtingsplaats! In de ochtend arriveerden er rietganzen vanuit andere slaapplekken (oa. Huisvennen Oisterwijk) en voegden zich bij de ganzen die de nacht in de Lange Rekken hadden doorgebracht. In de avond vertrokken die weer naar diverse slaapplekken in de omgeving. Maar altijd bleef er een groep van ca.50 rietganzen achter in het Rijensbroek. In heldere nachten, bij volle maan of wanneer het gesneeuwd had, vond er helemaal geen slaaptrek plaats en bleven alle ganzen in het gebied van de Lange Rekken. In de winter was het er erg nat en stonden de ganzen met de poten in het water. De eerste gedocumenteerde vermelding (!) van pleisterende Taigarietganzen dateert van 1976, dus voor de uitvoering van de ruilverkavelingswerken, wanneer men de aankomst van 73 exx. meldt op 20 november. Peeters schrijft: *'...Tot en met de winter van 1977 schommelt het aantal Taigarietganzen van 75 tot 200 exemplaren. Toen eind dat jaar werd begonnen met de uitvoeringswerkzaamheden van de ruilverkaveling, verdwenen de rietganzen onmiddellijk...'* Na beëindiging van de ruilverkavelingswerken in 1978 (waarbij de laagstgelegen, natste gronden waren opgehoogd en het waterpeil was verlaagd) werd door de vogelaars met spanning uitgekeken naar de komst van de rietganzen. Tijdens een langdurige vorst- en ijzelperiode in januari 1979 werden halverwege de maand toch nog weer 724 exemplaren geteld. Op 27 februari tijdens invallende dooi bereikte het aantal rietganzen een maximum van ca.1000 exx. Na hevige ijzels, waardoor de ganzen van hun voedselbron verstoken dreigden te raken, werd door de natuurvereniging een aantal akkers sneeuw-/ijsvrij gemaakt, waar de ganzen dankbaar gebruik van maakten. In de zachte winter van '79-'80 werden in januari ook weer een groep van 150 Taiga's gezien. Dat was die winter echter de enige waarneming; ook op latere excursies werden geen ganzen meer gezien. Ook het overnachten van ganzen werd niet meer geconstateerd. In zijn rapportage stelt Peeters dan al dat *'...het Rijensbroek als foerageerplaats sterk heeft moeten inboeten en als slaapplek waarschijnlijk geheel verloren is gegaan...'* In januari 1984 werden nog ca.450 Taigarietganzen worden geteld en in november van dat zelfde jaar weer tenminste 9 exx. Gearchiveerde waarnemingen blijven nadien uit. Tijdens officiële ganzentellingen in 1999 worden nog eenmaal Taiga's (69 exx.) in het Rijensbroek waargenomen. Vanaf dan is het gedaan met de functie van het Rijensbroek als foerageer gebied en slaapplek voor de voor het Brabantse binnenland zo karakteristieke Taigarietganzen

5. Actuele broedvogelbevolking van de Rekken

Sinds 2014 telt auteur de broedvogels van het SBB-reservaat de Rekken. Het eerste jaar werd ook het ruilverkavelingsbosje meegeteld. Omdat dit niet zoveel extra informatie opleverde, de toegankelijkheid ervan door de dichte bramenondergroei erg moeilijk was en de totale oppervlakte van het telgebied daardoor net even te veel tijd kostte om het in één ochtend uit te voeren, is dit bosje vanaf seizoen 2015 niet meer meegeteld. Daarmee kwam het telgebied weer overeen met de begrenzing van de BMP-plot uit de jaren 1985-1996 (M.Slikerveer-Bakker). Doe inventarisatieperiode strekt zich dus uit over de eerste 10 jaar na uitvoering van de ruilverkaveling. Dat maakte het ook min of meer mogelijk om vergelijkingen tussen die oude en de huidige telresultaten te maken. Tabel 1 geeft een overzicht van de karteringsresultaten van toen en nu. Tussen die 2 BMP-periodes is in het gebied nog tweemaal een broedvogelkartering uitgevoerd (Waardenburg, 2006, Lagerwaard, 2011). Omdat dit incidentele tellingen betreft die door andere karteerders zijn verricht en bovendien niet precies duidelijk is welke methode en criteria zij hanteerden, zijn deze gegevens minder geschikt voor vergelijkingen. Deze tellingen zijn daarom alleen voor de volledigheid van het beeld aan de tabel toegevoegd. Natuurvereniging Ken&Geniet (Dongen) heeft over de periode 2002 t/m 2005 op basis van diverse veldexcursies ook nog kwalitatieve soortenlijsten opgesteld, die aan auteur beschikbaar zijn gesteld. Deze jaarlijsten lijken een vrij volledig beeld te schetsen van de avifauna van het gebied, maar vanwege de onduidelijke begrenzing ervan en door de wijze van verslaglegging ook niet geschikt voor kwantitatieve vergelijkingen. Gedurende die vier jaar zijn bij elkaar 81 soorten waargenomen, waaronder rijwel elk jaar Bruine kiekendief, Torenavalk, Patrijs, Wulp, Scholekster en Gele kwikstaart. Bijzondere waarnemingen uit die periode zijn oa.: Zomertortel, Wielewaal, Braamsluiper, Keep en Barmstijg.

In totaal over alle gekarteerde jaren heen hebben in de Rekken 73 soorten vogels gebroed of hun territorium gehad. De veranderingen in de soortensamenstelling van de broedvogels door de afname van het areaal natte tot vochtige graslanden en ruige perceelsranden en de toename van de oppervlakte bosbiotoop is evident. De typische bosvogels zijn in de tabel groen gemarkeerd en laten een duidelijk toename zien, zowel in soortensamenstelling als qua dichtheden. De gele en oranje gemarkeerde vogelsoorten (weide- en hooilandvogels, resp. soorten van kleinschalig agrarisch landschap) nemen daarentegen juist sterk af of zijn zelfs geheel verdwenen. Wanneer we de gegevens van 25-30 jaar geleden bekijken, blijken er toen nog, naast Waterral, Porseleinhoen en Waterhoen, ook regelmatig Patrijzen en Kwartels te hebben gebroed! Alhoewel buiten de BMP-plot gesitueerd en dus niet in het overzicht meegenomen, is het toch wel vermeldenswaard dat in de hooilandten zuiden van het bosgebied in 2015, 2016 en 2017 nog (of weer?) roepende Kwartels (binnen de datumgrenzen) zijn gehoord. Ook bevinden zich in het grootschalige weide- en akkergebied zuidelijk van de Dongeloop tot aan de Flaassendijk elk jaar nog steeds 1-2 territoria van de Wulp.

Tijdens de broedvogelkarteringen van de afgelopen 3 jaar zijn in de Rekken van 49 vogelsoorten territoria vastgesteld (resp. 43, 45 en 42 soorten). Daartoe behoren 7 soorten, die gedurende de periode 1985-1996 helemaal niet als broedvogel in het gebied aanwezig waren. We zien, behalve een toename van de soortenrijkdom (maar een afname van bijzondere en zeldzame/bedreigde soorten), vooral dat het aantal territoria (de dichtheid aan broedvogels) sterk is toegenomen. Dat wordt natuurlijk met name veroorzaakt door de vele zangertjes van het bosbiotoop. Van de aanwezigheid van typische bosvogels was in de periode 1985-1996 nog vrijwel geen sprake. De bossen zijn nu ongeveer 35 jaar oud en ten dele al weer in de

aftakelingsfase. Ze herbergen nu typische soorten van oudere loofbossen; holenbroeders zoals de Grote en Kleine bonte specht, Boomklever, Boomkruiper en verschillende mezensoorten, alsook toppredatoren als Ransuil, Buizerd en Havik. Opvallend is het grote aantal broedgevallen van de Spreeuw. De aftakelende populieren herbergen tientallen natuurlijke nestholten van deze soort. Het aantal 'bosvogels' onder de broedvogelbevolking bedraagt nu 26 (= 53%). Soorten van moerasruigten en wilgenbroek (Wateral, Koekoek, Spotvogel, Bosrietzanger, Rietzanger, Kleine karekiet, Blauwborst, Fitis, Rietgors) en soorten van het kleinschalige agrarische landschap (Roodborsttapuit, Grasmus, Heggenmus, Kneu, Groenling) blijven stabiel op een vrij laag niveau. Typische watervogels worden nauwelijks meer waargenomen.

Ontwikkeling broedvogelbevolking van De Rekken																	
aantal soorten																	
VOGELS VAN	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996		2014	2015	2016	2017
open water en moerassen	3	4	2	5	5	3	4	3	3	3	3	2		4	3	3	4
rietruigte en moerasstruwelen	3	2	3	3	3	4	4	6	5	5	4	6		6	6	5	4
wei- en hooilanden	5	7	3	4	3	3	3	3	3	2	3	3					
kleinschalig agrarisch landschap	2	4	8	12	9	10	11	11	9	10	8	8		8	10	10	9
opgaande bomen en loofbossen	3	4	4	8	9	10	13	14	15	18	18	18		25	26	24	25
	16	21	20	32	29	30	35	37	35	38	36	37		43	45	42	42
aantal territoria																	
VOGELS VAN	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996		2014	2015	2016	2017
open water en moerassen	15	45	12	26	32	23	26	22	30	35	33	28		7	6	6	7
rietruigte en moerasstruwelen	15	25	31	61	62	57	65	72	78	65	53	56		54	29	34	15
wei- en hooilanden	33	30	17	17	19	6	15	7	8	7	6	6					
kleinschalig agrarisch landschap	16	34	32	38	56	51	58	65	69	64	54	54		76	55	39	33
opgaande bomen en loofbossen	8	7	7	27	44	67	96	93	120	135	158	153		366	375	319	213
	87	141	99	169	213	204	260	259	305	306	304	297		503	465	398	268

Het SBB-reservaat bestaat nu grotendeels uit diverse typen loofbos

Broedvogels van de Rekken (periode 1985-1996 en 2014-2017)

Legenda		VOGELS en LANDSCHAP											moeras- en ruigte- en struweelvogels					
2014*=excl rvk-bosje		weide- en hooilandvogels											vogels van bossen/opgaande bomen					
		vogels kleinschalig agrarisch landschap											water- en moerasvogels					
teller		Slikkeveer-Bakker (MSKR03)											Stoeker (GSKR02)					
soort	jaar	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	2014*	2015	2016	2017	soort
Grauwe gans															1	1	1	GrGa
Nijlgans														1	1	1	1	NGa
Wilde eend		8	22	6	13	14	13	17	13	19	26	22	19	3	3	3	1	WE
Soepeend					1			1										SE
Sperwer												1						Sp
Havik														1	1	2	2	Ha
Buizerd								1			2	1	2	2	1	2	1	Bui
Torenvalk					1	1		1	1						1			TV
Patrijs		5	3	5	5	5	3	4	5	5	4	3	3					Pa
Kwartel		4	1		2	3	1	3	1	1		1	1					Kw
Fazant				4	4	6	4	3	9	9	9	14	10	6	6	5	4	Fa
Waterral					1	2		1	1		2			2	2	1	2	WR
Porseleinhoen			1		1	1	1											PH
Waterhoen		6	11	6	10	13	9	7	8	10	7	10	9	1			2	WH
Meerkoet		1	11			2						1		1	1	2	2	MK
Kievit			1															Kv
Wulp			3															Wu
Holenduif				1						1	1							Hol
Houtduif		1	1	1	3	9	12	20	14	16	19	19	19	4	5	5	4	HD
Zomertortel						1	4		4	5	5	3	4					ZoT
Koekoek					1	1	1	2	2	3	3	3	3	5	5	2	1	Koek
Steenuil				1	1													SU
Ransuil				1	1	1	1	2	1	1	1	1	1			1	1	RU
Bosuil							1		1									BU
Groene specht														2	2		1	GS
Gr.bonte specht														6	4	5	4	GBS
Kl.bonte specht														3	2	2	2	KBS
Veldleeuwerik		5	3															VI
Oeverzwaluw										1								OZ
Boompieper					1									3	7	4	3	Bp
Graspieper		17	13	7	8	11	2	8	1	2	3	2	2					Gp
Gele kwikstaart		2	6	5	2													GKw
Winterkoning							6	9	10	16	19	14	12	69	73	65	36	W
Heggenmus					1	9	4	4	5	7	7	6	8	5	7	8	4	HM
Roodborst										1	3	3	3	11	23	20	9	R
Blauwborst										2	3	2	2	4	2	3		BB
Roodborsttapuit					1									1	1	4	1	Rota
Merel		2	1	2	9	14	13	12	12	16	17	15	15	20	25	22	13	M
Zanglijster						1		2			1	4	4	6	3	8	5	ZL
Grote lijster											1							GL
Sprinkhaanzanger							2		1					1				SprZ
Rietzanger								1	1	1	1	1	1	2	1			RZ
Bosrietzanger		2		21	29	28	19	25	25	28	25	17	16	17	10	7	6	BrZ
Kleine karekiet		4	18	10	16	19	16	16	23	24	20	20	22	26	13	22	7	KK
Spotvogel			2	1	3	4	7	4	6	9	8	5	4	4	8	4	3	Spot
Braamsluiper								1			1							BS
Grasmus		5	11	10	11	13	13	17	16	18	20	17	15	32	10	8	11	GM
Tuinfluter			1	2	5	9	11	17	14	15	17	18	13	23	12	9	4	Tf
Zwartkop							2	6	6	6	12	13	13	56	33	30	25	Zk
Tijftjaf					1	3	8	9	11	14	11	19	22	39	12	44	25	Tj
Fitis					7	10	12	14	10	15	8	8	12	22	15	5	6	F
Staarthees												1	2	2	1	2	2	SM
Zwarte mees															1			ZM
Matkop													1					Mat
Pimpelmees					1			1	1	2	3	4	5	10	10	10	7	P
Koolmees				2	1	1	2	2	2	5	8	10	10	21	25	24	22	K
Boomklever											1			2	1	2	1	Bkl
Boomkruiper														6	12	10	8	Bkr
Wielewaal						1			2	1	1		1					Wiel
Gaai								1	1	2	2	3	2	2	2	2	1	Gaai
Ekster									1									E
Zwarte kraai		5	4		5	5	8	12	12	14	14	16	17	5	4	3	3	Zkr
Spreeuw											1	2		24	81	21	15	S
Ringmus			3	3	1		2		1									RM
Vink								4	3	6	9	12	10	49	31	23	28	V
Putter																1	2	Pu
Groenling							1	1							1			G
Kneu		11	18	11	6	11	6	9	13	6	6		1	1	1			Kn
Appelvink																	1	Av
Goudvink														1	3	3		GV
Rietgors		9	7	10	16	15	20	23	20	22	16	15	11	4	2	1	1	Rg
aantal soorten		16	21	20	32	29	30	35	37	35	38	36	37	43	45	42	42	71
aantal territoria		87	141	109	168	213	204	260	259	305	315	305	299	505	465	398	278	

6. Actuele waarde van de Lange Rekken voor (broed)vogels

Het landbouwgebied van de Lange Rekken is na uitvoering van de ruilverkaveling niet meer systematisch op vogels geïnventariseerd. Toen auteur ter ore kwam dat ca.20ha van het betreffende gebied toch weer ingericht zou worden als 'nat weidegebied voor vogels', leek het hem interessant om de ontwikkelingen in de avifauna ter plekke te gaan volgen. Het vastleggen van de actuele uitgangssituatie is daarbij een goede gewoonte. Zo kunnen de ontwikkelingen in de (broed-)vogelbevolking worden vastgelegd en geïnterpreteerd worden. Om die reden is auteur gestart met een BMP*A-plot (SOVON#8618) dat iets meer oppervlakte beslaat dan het door de gemeente Tilburg aangekochte terrein. Aan de oostzijde worden (ter afronding en vergelijk) enkele particuliere landbouwpercelen in de inventarisatie meegenomen. De totaal te inventariseren oppervlakte bedraagt daarom 26,6ha. In 2-017b is dit terrein voor het eerst gekarteerd.

Zoals van te voren werd verwacht, bleek er vooralsnog sprake van een zeer soortenarme en weinig karakteristieke broedvogelbevolking. Er werden gedurende 7 telronden in de broedtijd slechts 33 soorten vogels gezien. Daarvan bleken er echter toch nog 15 in het gebied te broeden, althans werden als zodanig door het Autocluster-programma van SOVON als zodanig gekwalificeerd (zie tabel). In de graslanden en akkers zelf heeft vrijwel geen vogel gebroed. Alleen werd (op avonden/nachten dat auteur het naastgelegen reservaat de Rekken op nachtvinders inventariseerde) in de aanpalende percelen met hoog gras tot 3 keer toe (binnen de datumgrenzen) een roepende kwartel gehoord. Het beheer van de graslanden en de sloten was te intensief en qua timing van de werkzaamheden ongunstig voor de vestiging van mogelijke broedvogels. Veldleeuwerik werd in het vroege voorjaar 3 maal gezien/gehoord, maar heeft niet in het gebied gebroed. Toch hebben er een aantal 'leuke' soorten territoria in bezet en hun nest in enkele ruige slootkanten (Graspieper, Gele kwikstaart) gehad. Beide soorten foerageerden op de nabij gelegen akkers. Helaas werden dit jaar de slootaluds vroegtijdig geklepeld, waardoor waarschijnlijk alle broedsels van deze kenmerkende Brabantse 'weidevogelsoorten' verloren zijn gegaan. Auteur heeft daarover met gemeente en waterschap contact opgenomen. Op de particuliere percelen oostelijk van het beoogde reservaat hebben Kieviten gebroed (4 terr. op maïsland, die tijdens werkzaamheden middels mandjes zijn verplaatst) en 1 of 2 territoria van Wulp ten zuiden van het BMP-plot. De Wulpen komen vrijwel elk jaar terug, maar hebben bij vermoeden van de auteur wegens het intensieve grondgebruik nog nooit succesvolle broedsels geproduceerd. Opvallend is het kleine aantal watervogels dat werd waargenomen. Tijdens de inventarisaties werden gerregeld Canadese en Grauwe ganzen gezien. Deze broeden in de Dongevallei, resp. het hooilandperceeltje in de Rekken. Het maximale aantallen ganzen bedroeg 18 exx. Het merendeel van de broedvogels werd aangetroffen op en rondom de donk Kievitsoog. Behalve het bekende kleine spul betrof dit onder meer ook Buizerd, Grote bonte specht, Boomkruiper en 2 koppeltjes van de Roodborsttapuit, resp. Grasmus. Die laatste 2 soorten zijn toch wel karakteristiek voor het kleinschalige cultuurlandschap dat hier vroeger voorkwam.

soort	territoria	N waarn.	soort	territoria	N waarn.	soort	territoria	N waarn.
1 Blauwe reiger		6	12 Scholekster		1	23 Witte kwikstaart		2
2 Grauwe gans		12	13 Kievit		4	24 Winterkoning		1
3 Grote Canadese gans		18	14 Watersnip		1	25 Roodborst	1	3
4 Nijlgans		4	15 Wulp		1	26 Roodborsttapuit	2	3
5 Wilde eend	1	7	16 Houtduif		4	27 Grasmus	2	3
6 Havik		1	17 Gr. bonte specht	1	3	28 Pimpelmees	1	4
7 Buizerd	1	5	18 Veldleeuwerik		3	29 Koolmees	1	7
8 Torenavalk		1	19 Boerenzwaluw		11	30 Boomkruiper	1	3
9 Kwartel	1	2	20 Boompieper	1	4	31 Zwarte kraai		26
10 Fazant	1	2	21 Graspieper	1	9	32 Spreeuw		29
11 Waterhoen		1	22 Gele kwikstaart	1	4	33 Vink	1	3

7. Actuele waarde voor watervogels en wintergasten

Sinds 2007 worden de aanwezigheid en verspreiding van zwanen en ganzen in het gebied door of in opdracht van de Provincie Noord-Brabant min of meer systematisch gemonitord (zie lijst met waarnemers). In deze database zitten ook nog een 40-tal incidentele waarnemingen uit de periode daarvoor (1997 t/m 2006). Vanaf 2015 inventariseer ik in het kader van het SOVON-project Watervogeltellingen (WAVO) de doortrekkers, wintergasten en incidentele zwervers onder de zwanen, ganzen, overige watervogels en steltlopers in telgebied NB3440 (zie kaart). Dit betreft dan het gebied van de Dongense Polder. Een historisch beter toponiem is het Rijensbroek, in het bijzonder het gebied van de Lange Rekken/Lange Hoeven. Het telgebied ligt nu ten westen van de Tilburgse Vinex-wijk Reeshof. Sterker, de woonwijk maakt er gedeeltelijk onderdeel van uit. Omdat er sprake is van sterk van elkaar afwijkende deelbiotopen met soms een beperkte geschiktheid voor WAVO-vogels en daardoor ook erg verschillende aantallen per soort, is op mijn verzoek het oorspronkelijke telgebied NB3440 onderverdeeld in een aantal deel-gebieden.

NB3440	Dongense Polder	telgebied tot 2015, overeenkomend met het open landbouwgebied tussen Tilburg, Rijen en Dongen
NB3441	Rijensbroek	deeltelgebied vanaf 2015
NB3442	Hulten-Rijen	deeltelgebied vanaf 2015 (wordt niet geteld wegens ongeschiktheid van gebied voor typische WAVO-vogels)
NB3443	De Rekken	deeltelgebied vanaf 2015 (wordt niet geteld wegens geringe aanwezigheid van typische WAVO-vogels)
NB3444	Dongevallei	deeltelgebied vanaf 2015
NB3445	Reeshof-west	deeltelgebied vanaf 2015

Om welke vogels gaat het? Binnen de WAVO-tellingen worden alle zwanen, ganzen, overige watervogels en steltlopers gemonitord. In deze rapportage beperk ik me echter tot de zwanen en ganzen. In de loop der jaren zijn tijdens de systematische tellingen de hieronder vermelde 14 soorten in het gebied aangetroffen. Tijdens overige veldbezoeken de afgelopen jaren is buiten de officiële WAVO-tellingen ook nog 1 ex. van de **Roodhalsgans** meerdere malen door verschillende personen waargenomen (hele maand april 2014).

1. Wilde zwaan	3. Knobbelzwaan	5. Toendra-rietgans	7. Kolgans	9. Grauwe gans	11. Canadese gans	13. Indische gans
2. Kleine zwaan	4. Zwarte zwaan	6. Taiga-rietgans	8. Brandgans	10. Soep- of Boerengans	12. Nijlgans	14. Chin.knobbelgans

De sheet met gegevens vanaf 1997 bevat in totaal 752 records (dwz. waarnemingen van exemplaren of groepen). De telgegevens van waarnemingen van watervogels binnen de bebouwde kom van de wijk zijn buiten de hierna gepresenteerde tabellen gelaten. Gedurende die jaren zijn op 98 dagen waarnemingen gedaan. Dit leverde een totaal-aantal getelde vogels op van 14.334 exemplaren. Uit de tabellen blijkt dat de intensiteit van de monitoring (en dus ook het aantal getelde vogels) de laatste jaren sterk is toegenomen tov. de beginjaren rond de eeuwwisseling. Toch is er wel degelijk sprake van een reële toename van enkele soorten: Knobbelzwaan, Canadese gans, Nijlgans en Grauwe gans. Dit komt overeen met landelijke trends (SOVON, Jaarverslagen Watervogeltellingen, div. jaren). Canadese gans en Nijlgans betreffen zgn. exoten, die de afgelopen decennia landelijk exponentieel zijn toegenomen. Bij de Indische gans gaat het ongetwijfeld om zwerfende exemplaren vanuit de populatie van de Beekse Bergen. De overige soorten betreffen vrijwel allemaal incidentele waarnemingen (Kolgans, Brandgans, Wilde en Kleine zwaan). De vrij grote en tot recent nog toenemende populatie Soepganzen, dateert van 2003. Toen is in opdracht van de gemeente een klein aantal (van een groep die elders in de stad voor overlast zorgden) naar de Dongevallei overgebracht. De soorten waar het in onderhavige gebied beleidsmatig ooit om ging (Rietganzen) worden helaas niet meer gezien. Naast de ongeschiktheid van het gebied en de terreinomstandigheden (grondgebruik), is hier ook sprake van een negatieve landelijke, zelfs Europese trend. De Taiga-rietgans wordt tegenwoordig nog maar met enkele tientallen exemplaren gezien elders in het land. De meest recente, dichtstbijzijnde pleisterplaatsen lijken rond de Bleke Heide ten zuiden van Chaam te liggen en incidenteel in het Helvoirts Broek. Beide terreinen liggen hemelsbreed ca.25km verwijderd van de Lange Rekken.

tabel 2: Overzicht van aangetroffen soorten zwanen en ganzen (1997 t/m 2016): aantallen, waarnemingsfrequentie en gemiddelde groeps grootte

soort	N	freq.	gem.	soort	N	freq.	gem.	soort	N	freq.	gem.
Wilde zwaan	2	1	2,0	Toendra-rietgans	3	1	3,0	Canadese gans	10195	175	58,3
Kleine zwaan	3	1	3,0	Taiga-rietgans	71	2	35,5	Nijlgans	635	92	6,9
Knobbelzwaan	1437	295	4,9	Kolgans	2	1	2,0	Indische gans	11	2	5,5
Zwarte zwaan	49	30	1,6	Grauwe gans	866	55	15,7	Chin.knobbelgans	3	3	1,0
				Brandgans	5	5	1,0	Soepgans	1052	85	12,4
				Roodhalsgans							

tabel 3: Overzicht van aangetroffen soorten zwanen en ganzen (1997 t/m 2016): totaal-aantal per soort per jaar

totaal N-exx./srt.	1997	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Toendrarietgans	3																		
Taigarietgans	4	67																	
Kolgans																	2		
Grauwe gans												64		16	14	12	354	185	221
Soepgans						38					23	45	10	21	17	48	161	384	305
Chin.knobbelgans																	1	2	
Brandgans															1			2	2
Canadese gans						19				131	699	400	136	335	417	756	847	3477	2976
Indische gans																		11	
Nijlgans	3		2	2			2		2		10	271	15	15	42	28	66	77	99
Roodhalsgans																			
Knobbelzwaan			3	6	25	9	7	12	4	16	55	63	133	183	154	133	169	283	182
Wilde zwaan																2			
Kleine zwaan												3							
Zwarte zwaan													2	4	4	7	5	17	10
totaal N-exx.	10	67	5	8	25	66	9	12	6	147	787	846	296	574	649	986	1605	4438	3795
totaal N-soorten	3	1	2	2	1	3	2	1	2	2	4	6	5	6	7	7	8	9	7

tabel 2: Overzicht van aangetroffen soorten zwanen en ganzen (1997 t/m 2016): maximaal aantal waargenomen exemplaren per soort per enkele waarneming

soort	1997	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Toendrarietgans	3																		
Taigarietgans	4	67																	
Kolgans																	2		
Grauwe gans												50		7	6	10	300	114	60
Soepgans						35					23	29	10	15	5	8	42	44	40
Chin.knobbelgans																	1	1	
Brandgans															1			1	1
Canadese gans						10				121	500	175	80	103	75	270	200	485	439
Indische gans																		10	
Nijlgans	3		2	2			2		2		4	260	6	7	33	8	23	11	25
Roodhalsgans																			
Knobbelzwaan			2	2	9	2	5	4	2	4	21	15	23	27	25	29	19	31	35
Wilde zwaan																2			
Kleine zwaan												3							
Zwarte zwaan													1	2	2	2	2	2	2
totaal N-exx.	10	67	4	4	9	47	7	4	4	125	548	532	120	161	147	329	589	699	602
totaal N-soorten	3	1	2	2	1	3	2	1	2	2	4	6	5	6	7	7	8	9	7

Grauwe ganzen in Staatsbosbeheer-reservaat 'de Rekken'; Canadese ganzen in beoogd vogelreservaat 'de Lange Rekken'.

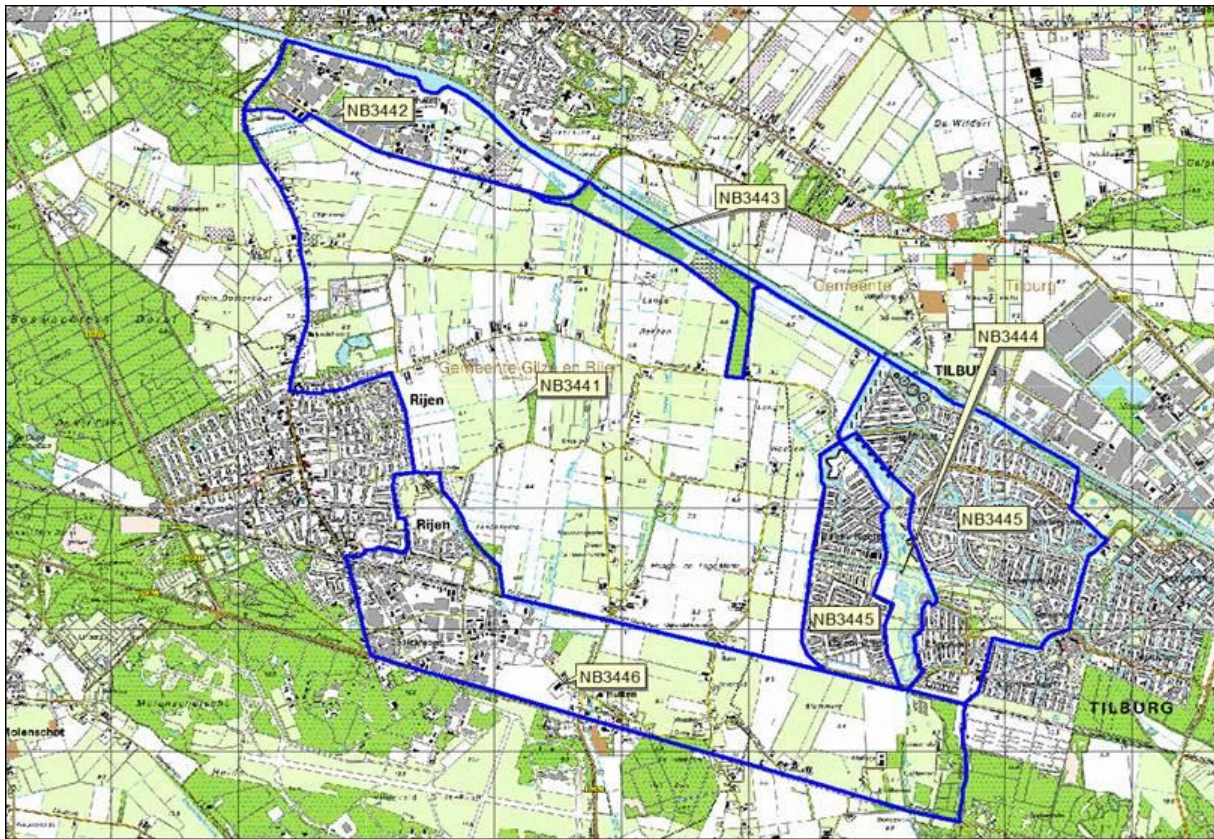
8. Literatuur en bronnen

- Dongen, van K., 2005 div.verslagen vogelexcursies (Natuurvereniging Ken&Geniet Dongen)
Lagerwaard, A. 2001 Broedvogels van de Rekken (Staatsbosbeheer Breda)
Peeters, H. etal 1980 Natuurgebied in het Rijensbroek (Natuurvereniging Ken&Geniet, Dongen)
Peeters, H. 1984 Natuurgebied De Rekken (Natuurvereniging Ken&Geniet, Dongen)
Stooker, GACR. 2016 Natuur in de Dongevallei, deel X (KNNV-afd.Tilburg)
Vugt, H. van 1975 Ornithologische waarden terrein in Rijensbroek, gem.Gilze-Rijen (
Wouters, P. etal 2007 Broedvogels van De Mariënhof en De Rekken (Bureau Waardenburg Culemborg)

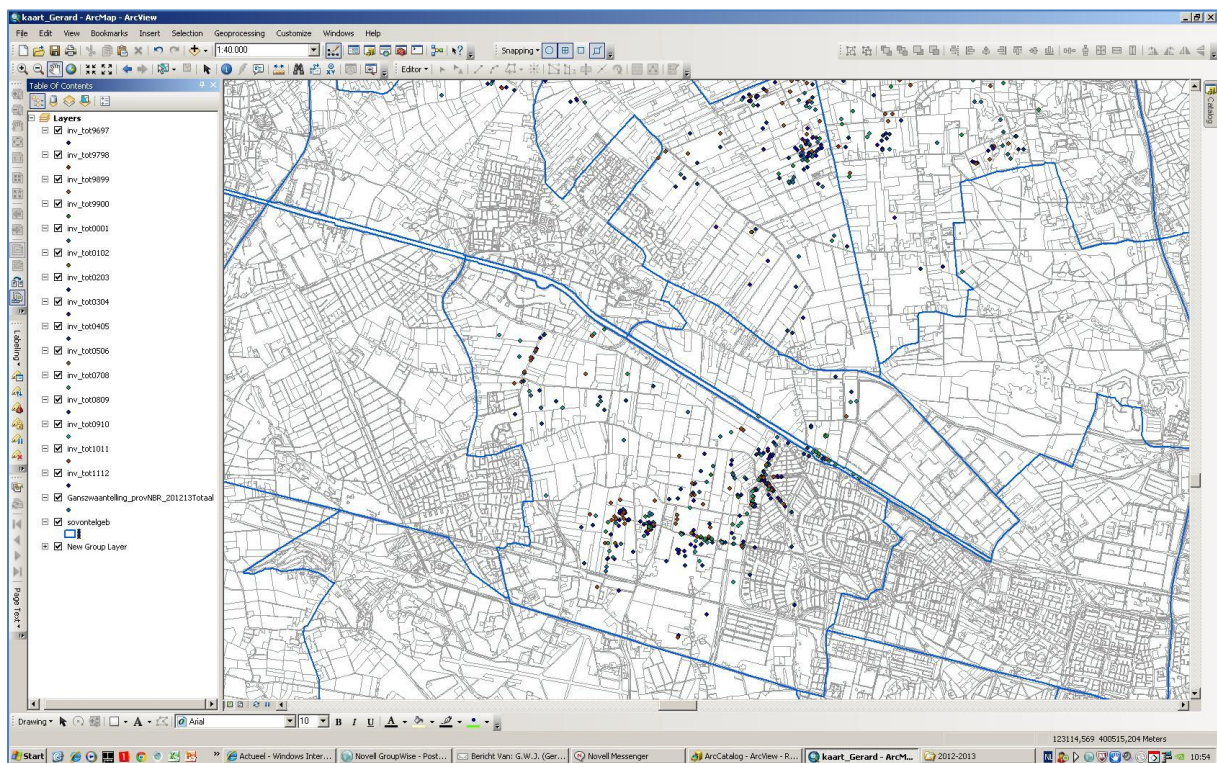
SOVON-database Watervogels (telgebied NB3440)
Provincie Noord-Brabant (database Natuur)
Staatsbosbeheer Natuurwetenschappelijk Archief

kaartbijlage 1 en 2: ligging WAVO-tergebied NB3440 met deeltgebieden en verspreidingsbeeld ganzen/zwanen 1996-2011

Begrenzing van WAVO-tergebied NB3440 (SOVON)

Verspreiding van zwanen en ganzen vanaf de winter 1996-97 t/m winter 2011-12 (bron: Prov.NBr.)

kaartbijlage 3: concentratiegebieden van ganzen in de Dongevallei en het Rijensbroek sinds 2014 (WAVO-telgebied 3440)

